

Na patnáct let odmlčel se básník, veliký, vyvolený, neuveřejňuje nové knihy.

Vydal čtyři předtím, které vzbudily víc úžasu než podivu, a víc podivu než lásky; o nichž se víc psalo, než se četly, a víc četly, než se promýšlely, a víc promýšlely, než prožívaly v radosti a opojení.

Patnáctý rok potkali se dva lidé, kteří se pokládali za jeho přátele, a rozhovořili se o básníku příliš dlouho mlčícím. Rozhovořili se a hovor jejich byl žalobný a kárný.

Petr si posteskl první a obvinil básníka takto:

„Patnáct let mlčí! Ale co mám po tu dobu dělat já? Mám ji snad prospat jako on? Kým a čím mám se spravovat ve svém životě? Byl mně mistrem a učitelem. Kde vzít nového učitele? Pravda, nežil jsem podle něho, ano soudil jsem, že není vůbec možno žít podle něho. Ale doufal jsem, že bude jednoho dne psát tak, abych mohl žít podle něho; a o tuto naději, zdá se, jsem již definitivně oloupen. Kdyby byl pracoval, mohl již dávno dozpívat se něčeho, podle čeho bych mohl žít a podle čeho bych chtěl žít: dobrý básník jest právě ten, který zpívá, čeho jest nám třeba. Kdo to má vědět konec konců, ne-li on? To jest právě znakem vyvoleného básníka, na něhož čeká doba, že to ví.“

A zabrav se do hlubokých němých dum, procitl z nich náhle refrénovým povzdechem:

„Ztratil jsem mistra, učitele života; a že jsem ho vlastně nikdy neměl, ztratil jsem jej dvakrát! Ztratil jsem jej ve skutečnosti i v naději.“

429
A po dlouhé pause pronesl mu posléze tento náhrobní nápis marnosti:

„I vyvíjet se mohl, kdyby byl psal a uveřejňoval; i zlidštět mohl, kdyby byl psal a uveřejňoval; i znárodnit se mohl, kdyby byl psal a uveřejňoval. Psal a *uveřejňoval*,” podotkl, pozdvihnuv hrozebně ukazováček pravé ruky. „Nestačí psát a uschovávat v zásuvce; i uveřejňovati jest třeba, neboť jak máš se vychovávat, básníku, neuveřejňuješ-li? Jak můžeš pak doslechnouti se výtek, rad, naučení, oprav; a zaříditi se napříště podle nich? Mlčeti, toť příliš prosté rozřešení hádanky poněkud složitě.“

Pavel šel s ním dlouho mlčky, pročechráváje si rukou dva prameny černých vousů. Nyní se však zastavil, a zatřepav několikrát olýsalou lebkou, až se mu zlaté brýle na nose pohnuly, rozhorlil se:

„Ne, můj zlatý! Ne, ne; nikterak nejde o to, aby zpíval něco nového, — jen zpívat prostě měl! Co nového zpívat? Co mně může vůbec říci básník, čeho bych dávno sám nevěděl? I kdyby to bylo možné, v tu chvíli bych mu přestal rozumět. Ale zpívat má, neustále zpívat; zpívat v mrazu, v dešti, v úpalu slunečném... stále zpívat... Zpívat ve dne, zpívat v noci; zpívat ve svátek, zpívat ve všední den! Vždyť od toho jest právě básník — pěvec. *Nemůže nezpívat!* Vzpomeňte si jen na Vrchlického: nemohl nepsat! Nebylo dne, aby nenapsal básně; a některý den i několik. Slyšel jsem, že i patnáct až dvacet; to, prosím, ještě v posledním roce před smrtí!“

„Tedy, můj zlatý!“ pokračoval oddechnuv si Pavel. „Jest mně zcela lhostejno, co zpívá; neposlouchám ho proto, abych věděl, co zpívá, nebo abych se tím dokonce poučoval. Ale chci vědět, že tam někde na větvi sedí básník a zpívá; zpívá, poněvadž jest to jeho *úkol*, jeho *funkce* v životě, světě, vesmíru. Život jest mně necelý, nevím-li toho; ztrácím bezpečnost života, vím-li, že nezpívá, ač by zpívat měl. To jest to; *tím* se na nás prohřešil. Opravdu a do písmene: prohřešil. Vzal nám jistotu života, pocit bezpečnosti životné. Kdybychom v těch letech byli klopýtli a zlomili si nohu, *on* a nikdo jiný byl by tím vinen.“

A zakouel očima i zadupal holí o dlažbu, aby bylo patrné, že to myslí docela doopravdy.

Petr souhlasil s odsudkem básníka i s vinou, která mu byla přisouzena; ale motiv se mu nelíbil.

„Nikoli, milý Pavle, nikoliv. Tak tomu není. *Obsah* jest hlavní věc; že nezpíval nic lidského, povzбудného, obsažného, národně silivého, jest jeho vina; ne že nezpíval vůbec, to jest mlčel. *Obsah*, obsah jest v umění hlavní věc. V tom, víte, jsem realista; kdežto vy jste romantik. Mohl by zpívat celá léta a celé zimy, není-li v tom obsahu, čerta je mně to platné. To mohu poslouchat také vítr hučící v komíně; a mám z toho po případě víc.“

Pavel odporoval. I on prý jest pro společenskou užítkovost umění, jak vidět; ale není k tomu vždycky třeba určitých naučení. Petr stál na svém; odmítal Pavla; vyvíjel se z toho spor mezi oběma přáteli, kteří byli i přáteli mlčícího básníka, jenž je nyní znepráteleval.

Náhodou šel kolem Emanuel Sádlo, rozšafný muž, vědec-revolucionář, pravý filosof života, a ne ledajaký filosof školský, předseda Filosofické společnosti, kterou z gruntu nedávno zreformoval. Pavel měl šťastný nápad, aby jej zavolał a předložil mu spor.

Sádlo se zamyslel. Jeho mastná očka se zablyštěla vnitřním ohněm. Rozhlédnuv se po obou odpůrcích, pochopil, co jest mu činiti: obviniti třetího, nepřítomného. Byl to, jak jsem pravil, opravdový filosof života, a ne ledajaký scholastik.

„Ovšem, pánové; ovšem. Mlčící básník, pro nějž se tak velkoudušně znesvařujete, jest vinen; těžce vinen. A víte proč? Protože jest romantik, posedlý touhou po dokonalosti. Kdyby nebylo v něm toho pošetileho snu, psal by, co ho napadá, a tiskl by, co napsal. Dokonalost, pánové, to je romantika. Chtíti býti dokonalý, to jest pýcha ducha, to jest zakuklený aristokratism, to není pravá demokracie. Pravý demokrat chce býti, pánové, užitečný svým bratřím. Dokonalost jest ctnost idealistická a neplodná; hodí se snad pro bohy, kdyby nějací byli,“ usmál se Sádlo, „ale ne pro lidi. Vy víte, že jsem pragmatista, že jsem realista.“

Co jest pravda? Jen to, co jest mně na prospěch, k užítku, co mně pomáhá nějak dál. Budme nedokonalí, ale žijme, působme, tiskněme, organisujme; to jest cennější než býti dokonalý a přitom nevlivný. Váš mlčící básník jest romantik a reakcionář. „Buďte dokonalí, jako otec váš v nebesích dokonalý jest,“ řekl sice Kristus, ale to byl také romantik a reakcionář. Já pravím: Budme nedokonalí, ale mějme úspěch!“

Petr mlčel dlouho, nějak ustrašen a zaražen; zvolna sbíral myšlenky v hlavě, ale posléze pronesl přece:

„Dovolte, pane Sádlo, i vy jste pak konec konců romantik. Prospěch, užitek, vliv, úspěch — dobrá; ale proč? ale nač?“

Ale Sádlo *neochvějně*, jak říkal nebožtík dr Herold:

„Já romantik? Snad, pokud žiji; ale to není nikdy, když myslím.“